

Висновки. Економічна оцінка кризового стану підприємств має проводитися з урахуванням галузевої специфіки конкретного бізнесу та з дотриманням науково-методичних вимог щодо формування системи оцінних показників та узагальнюючого висновку.

Список літератури

1. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко. – Київ : КНТЕУ, 2004. – 580 с.

2. Білошкурський М. В. Методологія оцінки ефективності господарської діяльності в антикризовому управлінні підприємствами : монографія / М. В. Білошкурський ; Приват. вищ. навч. закл. «Європ. ун-т». – Умань : Сочінський, 2010. – 178 с.

3. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент : навч. посібник / О. М. Скібіцький. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.

4. Антикризове управління підприємством роздрібно́ї торгівлі: звіт з НДР (заключ.) / кер. Н. О. Власова; вик.: Н. О. Власова [та ін.]. – Х. : ХДУХТ, 2006. – 360 с.

5. Оцінка ефективності господарської діяльності підприємств роздрібно́ї торгівлі : монографія / Н. О. Власова [та ін.]; Х. : Вид-во Іванченка І. С., 2012. – 197 с.

6. Костирко Р. О. Комплексна оцінка вартості підприємства : монографія / Р. О. Костирко, Н. В. Тертична, В. О. Шевчук ; за заг. ред. д-ра. екон. наук, академіка НАН України М. Г. Чумаченка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2008. – 278 с.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© М.А. Дядюк, О.А. Круглова, 2013.

УДК 339.16.012.23:330.15

С.О. Зубков, канд. екон. наук, доц.

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Виокремлено елементи ресурсного потенціалу торговельного підприємства, обґрунтовано систему оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу, систематизовано методичні підходи та запропоновано показники оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

Выделены элементы ресурсного потенциала торгового предприятия, обоснована система оценки эффективности использования элементов ресурсного потенциала, систематизированы методические подходы и предложены показатели оценки эффективности использования элементов ресурсного потенциала торгового предприятия.

The elements of the resource potential of trade enterprise were allocated, the system of evaluation the efficiency of the use of the resource potential elements was grounded, methodological approaches were systematized and the indices of effectiveness evaluation of resource potential elements of trade enterprise using were suggested.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Мінливі умови зовнішнього середовища функціонування підприємств торговельної сфери України актуалізують проблему підвищення ефективності діяльності підприємств. Здійснення ефективної діяльності неможливе без налагодженої системи обробки інформації про внутрішнє та зовнішнє середовище діяльності підприємств торгівлі, важливим елементом якої є відповідна система оцінки. Головною складовою будь-якого підприємства є наявний ресурсний потенціал, а систематична оцінка ефективності його використання є невід'ємною частиною процесу управління ним. Необхідність опрацювання окремих аспектів методології оцінки ресурсного потенціалу торговельних підприємств із метою прийняття ефективних управлінських рішень у довгостроковій перспективі зумовило актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати огляду останніх досліджень учених-економістів у галузі торгівлі, зокрема О.В. Березіна, Н.О. Власової, А.С. Данілової, Н.С. Краснокутської, засвідчили, що головний акцент під час вирішення завдання оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств робиться на ресурсному (витратному) підході. При цьому поза увагою дослідників залишаються інші підходи до оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємств торгівлі. У наш час нові несподівані виклики зовнішнього середовища вимагають використання в процесі управління різних підходів відповідно до нових завдань. У цьому аспекті обґрунтування доцільності використання різних підходів та відповідних їм показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства є актуальним завданням.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є обґрунтування системи показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу підприємств торгівлі. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі завдання: виокремлено складові

елементи ресурсного потенціалу торговельного підприємства, обґрунтовано систему оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу, систематизовано методичні підходи до оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства та запропоновано відповідні їм показники оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати дослідження підходів до виділення елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства засвідчили існування двох точок зору. Перша за своєю сутністю відображає ототожнення ресурсів із потенціалом. Так, О.М. Мезенцева [1] серед елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства виділяє: товарні запаси, основні засоби, персонал та фінансові ресурси. Доповнює цей перелік елементів ресурсного потенціалу Т.В. Шталь [2], яка до основних елементів ресурсного потенціалу підприємств торгівлі відносить, окрім основних фондів, товарних, трудових та фінансових ресурсів, безумовно, такий важливий елемент у діяльності торговельного підприємства як місцезнаходження підприємства, який за своєю суттю є частиною просторового потенціалу торговельного підприємства. Березін О.В. та Карпенко Ю.В. [3] у своєму дослідженні як елементи ресурсного потенціалу підприємства торгівлі виділяють: товарні запаси, основні засоби, торгово-операційний персонал, інформаційні ресурси та нематеріальні активи, а також техніко-технологічний потенціал. Друга точка зору щодо виділення елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства безпосередньо розглядає можливості сукупностей ресурсів щодо реалізації ними свого функціонального призначення. Так, Н.О. Власова, О.В. Носова [4] до основних елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства відносять потенціал персоналу, техніко-технологічний потенціал, потенціал матеріальних ресурсів та фінансовий потенціал. Найбільш комплексно до виділення елементів ресурсного потенціалу підходить Н.С. Краснокутська [5], яка пропонує розрізнити матеріальний, зокрема товарний, технічний, просторовий; кадровий, фінансовий, нематеріальний, зокрема репутаційний та інформаційний потенціал. Більш згруповано елементи ресурсного потенціалу подає А.С. Данілова [6], яка вирізняє такі складові ресурсного потенціалу, як фінансово-майновий, кадровий, інформаційно-комунікативний, організаційно-підприємницький, при чому останні два мають нематеріальний характер. Отже, відмінність у поглядах учених на виокремлення елементів ресурсного потенціалу полягає у ступені змістовної деталізації ресурсів підприємства, що може пояснюватися різними цілями дослідження ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

Таким чином, із метою формування системи показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства нами запропоновано розрізняти товарну, технічну, просторову, кадрову, фінансову та нематеріальну складові ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

Система оцінки ресурсного потенціалу торговельного підприємства є складним комплексним процесом, що передбачає наявність сукупності взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів як: суб'єкт; об'єкт; мета; принципи, критерії; показники; одиниці (шкали) вимірювання; методи; рішення з оцінки; результати. Схематично процес оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства подано на рис.

Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства проводиться для забезпечення загальних інформаційних потреб вищого керівництва підприємства та керівників різних структурних підрозділів, що управляють відповідним елементом ресурсного потенціалу підприємства, та використовують її як основне джерело інформації під час прийняття рішень щодо розвитку потенціалу підприємства. Ці користувачі виступають у ролі суб'єктів оцінювання, кожен з них має визначені цілі. Як об'єкти оцінювання відповідно виступають ресурсний потенціал торговельного підприємства в цілому та окремі його складові елементи, зокрема товарний, технічний, просторовий, кадровий, фінансовий та нематеріальний. Керівництво підприємства оцінює ресурсний потенціал із метою визначення ефективності його використання в цілому, а керівники структурних підрозділів – із метою визначення ефективності використання відповідного елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

<i>Суб'єкт оцінки</i>	Вище керівництво підприємства			Керівники структурних підрозділів підприємства			
<i>Об'єкт оцінки</i>	Ресурсний потенціал підприємства			Окремий елемент ресурсного потенціалу підприємства			
<i>Мета</i>	Ефективність використання ресурсного потенціалу загалом та його складових елементів зокрема			Ефективність використання відповідного елемента ресурсного потенціалу			
<i>Інформаційне забезпечення</i>	Внутрішня та зовнішня інформація						
<i>Принципи</i>	Об'єктивність		Системність		Комплексність		Узгодженість
	Інформативна єдність						
<i>Методичні підходи</i>	Ресурсний	Функціональний	Цільовий	Синергічний	Бенчмаркінговий		
<i>Методи</i>	Кількісні		Якісні		Змішані		
<i>Показники</i>	Абсолютні		Відносні		Комплексні		

Рисунок – Система оцінки ресурсного потенціалу підприємства торгівлі

Оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства торгівлі передбачає наявність достовірної інформації про його стан та перспективи розвитку, від повноти й обґрунтованості якої залежить об'єктивність результатів. Як основні джерела такої інформації може використовуватися внутрішня інформація (дані оперативного, управлінського та бухгалтерського обліку) та зовнішня інформація (відомості, що публікуються різними підприємствами та відносно доступні до ознайомлення, результати аналітичних оглядів і досліджень, виконаних спеціалізованими організаціями, тощо), що є додатковим критерієм оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу.

Об'єктивність процесу оцінки забезпечується єдиним набором оцінних принципів. Щодо ресурсного потенціалу ці принципи можна розглядати як основні правила його оцінювання. Найбільш значущими принципами оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства є об'єктивність, системність, комплексність, узгодженість, інформативна єдність.

Важливим елементом системи оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу є обраний підхід до оцінки. Існують такі основні підходи: ресурсний, функціональний (структурний), цільовий, синергійний, бенчмаркінговий. Ресурсний підхід передбачає порівняння одержаних результатів від використання певного елемента ресурсного потенціалу до витрат відповідного елемента. Функціональний (структурний) підхід являє собою систему методів і методичних прийомів, орієнтованих на визначення раціональної структури ресурсного потенціалу підприємства за обраними функціональними підсистемами. Цільовий підхід до оцінки спрямований на визначення відповідності результатів використання елементів ресурсного потенціалу поставленим цілям діяльності підприємства торгівлі. Синергійний підхід дозволяє розглядати ресурсний потенціал не як просту суму ресурсів, а як відображення можливості порівняти власні результати використання ресурсного потенціалу з кращим досвідом інших підприємств галузі.

Ураховуючи різну природу елементів ресурсного потенціалу підприємства торгівлі, під час оцінки ефективності його використання можна застосовувати кількісні, якісні та змішані методи оцінки. Відповідно до обраного методу можуть використовуватися абсолютні (натуральні та вартісні), відносні та комплексні показники оцінки.

Таким чином, запропонована система оцінки дозволяє системно вирішувати різні завдання оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства. Із метою

наповнення запропонованої системи практичним змістом доцільно обґрунтувати відповідно до підходів до оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу систему показників оцінки.

За ресурсного підходу до оцінки ефективності необхідно порівнювати одержаний від використання ресурсного потенціалу результат із витратами на досягнення цього результату. З огляду на те, що наразі домінує ціннісно-орієнтований підхід до управління потенціалом підприємства, пропонується врахувати це й під час побудови системи показників. У таблиці запропоновано побудову системи показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства на основі ресурсного підходу з виокремленням відповідного внеску кожного елемента ресурсного потенціалу та відповідного результату, на який він впливає та якого досягає. Оцінка ефективності має виходити з того, що дані показники повинні збільшуватися в динаміці.

За функціонального підходу необхідно дотримуватися оптимальних пропорцій елементів ресурсного потенціалу відносно сукупної вартості ресурсного потенціалу, оскільки для торговельної діяльності існують свої властивості структури ресурсного потенціалу.

Таблиця – Система показників оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства

Елемент структури ресурсного потенціалу	Внесок	Результат	Показник ефективності використання
1	2	3	4
Потенціал товарних ресурсів	Вартість потенціалу товарних ресурсів	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості потенціалу товарних ресурсів; 2) рентабельність використання потенціалу товарних ресурсів
Технічний потенціал	Вартість технічного потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості технічного потенціалу; 2) рентабельність використання вартості технічного потенціалу

1	2	3	4
Просторовий потенціал	Вартість просторового потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості просторового потенціалу; 2) рентабельність використання просторового потенціалу
Кадровий потенціал	Вартість кадрового потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості кадрового потенціалу; 2) рентабельність використання кадрового потенціалу
Фінансовий потенціал	Вартість фінансового потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку; зростання інвестованого капіталу	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості фінансового потенціалу; 2) рентабельність використання вартості фінансового потенціалу
Нематеріальний потенціал	Вартість нематеріального потенціалу	Обсяг товарообороту; розмір прибутку	1) товарооборот у розрахунку на 1 грн вартості нематеріального потенціалу; 2) рентабельність використання нематеріального потенціалу

Існування надлишкових, невлавистих для діяльності ресурсів буде знижувати ефективність їхнього використання. Слід зауважити, що існує відмінність формування, реалізації та розвитку ресурсного потенціалу залежно від виду та розміру торговельного підприємства. Тому для визначення точних значень структурних пропорцій елементів ресурсного потенціалу необхідно проводити додаткові дослідження. Для оцінки ефективності використання елементів ресурсного потенціалу доцільно розраховувати коефіцієнт відповідності структури елементів ресурсного потенціалу.

За цільового підходу варто контролювати рівень досягнення цільових значень відповідних показників ефективності використання елементів ресурсного потенціалу торговельного підприємства:

$$E_{RP_j} = \frac{П_{RP_j}}{ЦП_{RP_j}}, \quad (1)$$

де E_{RP_j} – індекс результативності використання j -го елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства;

P_{RPj} – відповідний показник ефективності використання j -го елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства;

$ЦП_{RPj}$ – відповідний цільовий показник ефективності використання j -го елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

Якщо $E_{RPj} \geq 1$, то слід визнати ефективне використання відповідного елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства, оскільки було досягнуто цільового значення.

За синергетичного підходу оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства має виходити з того, що загальна вартість ресурсного потенціалу повинна бути більшою, ніж проста сума вартостей його складових елементів, тобто:

$$V_{CRPI} > V_{TI} + V_{TPP} + V_{III} + V_{KI} + V_{FI} + V_{NI}, \quad (2)$$

де V_{CRPI} – сукупна вартість ресурсного потенціалу торговельного підприємства;

V_{TI} – вартість технічного потенціалу;

V_{TPP} – вартість потенціалу товарних ресурсів;

V_{III} – вартість просторового потенціалу;

V_{KI} – вартість кадрового потенціалу;

V_{FI} – вартість фінансового потенціалу;

V_{NI} – вартість нематеріального потенціалу.

Таким чином, підвищення ефективності використання кожного елемента ресурсного потенціалу має сприяти підвищенню його вартості, що в сукупності повинно підвищити загальну вартість ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

За бенчмаркінгового підходу показники ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства мають бути на рівні аналогічних показників найкращих підприємств галузі:

$$E_{RPj} = \frac{P_{RPj}}{P_{RPj}^k}, \quad (3)$$

де P_{RPj}^k – відповідний показник ефективності використання j -го елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства.

Якщо $E_{RPj} \geq 1$, то слід визнати ефективне використання відповідного елемента ресурсного потенціалу торговельного підприємства, оскільки було досягнуто рівень ефективності, що властивий найбільш ефективним підприємствам галузі.

Висновки. Запропонована система оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу торговельного підприємства відповідає сучасним підходам до управління підприємствами та може бути використана під час вирішення завдань пошуку резервів підвищення ефективності реалізації ресурсного потенціалу торговельних підприємств.

Список літератури

1. Мезенцева О. М. Напрями підвищення ефективності ресурсного забезпечення підприємств торгівлі / О. М. Мезенцева // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 1. – С. 90–95.

2. Шталь Т. В. Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємств роздрібно торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / Т. В. Шталь. – Х., 2006. – 18 с.

3. Березін О. В. Теорія і практика забезпечення ефективного використання потенціалу торговельних підприємств : монографія / О. В. Березін, Ю. В. Карпенко. – Полтава : ІнтерГрафіка, 2012. – 203 с.

4. Оцінка економічного потенціалу підприємств роздрібно торгівлі : монографія / Н. О. Власова [та ін.]. – Х. : ХДУХТ, 2011. – 189 с.

5. Краснокутська Н. С. Управління потенціалом торговельного підприємства : монографія / Н. С. Краснокутська. – Х. : ХДУХТ, 2012. – 322 с.

6. Данилова А. С. Формирование ресурсного потенциала торговых предприятий малого бизнеса и оценка эффективности его использования : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / А. С. Данилова. – Красноярск, 2011. – 24 с.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© С.О. Зубков, 2013.

УДК 336.14

А.В. Янчев, канд. екон. наук, доц.

Н.І. Кропівцова, доц.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Визначено основні цілі та пріоритети розвитку окремих територій. Узагальнено досвід запровадження програм соціально-економічного розвитку та запропоновано рекомендації для підвищення їх результативності.

Определены основные цели и приоритеты развития отдельных территорий. Обобщен опыт внедрения программ социально-экономического развития и предложены рекомендации для повышения их результативности.